

Mielenterveyspalvelut kehitysvammaisella henkilöllä

Palveluketjulla tarkoitetaan saman asiakkaan ongelmakokonaisuuteen kohdistuvaa ja organisaatorajat ylittävää suunnitelmallista ja yksilöllisesti toteutuvaa palveluprosessien kokonaisuutta. Palveluketjut edellyttävät, että jollakin toimintayksiköllä on vastuu asiakkaalle annettavien palvelujen ohjauksesta ja seurannasta. Palveluketju koostuu vaiheista, jotka voivat ajallisesti kulkea rinnakkain. Kokonaisuutta koordinoi terveydenhuollon palveluohjaaja.

PALVELUKETJUUN KUULUVAT PALVELUT JA AMMATTILAISET

PALVELU	AMMATTILAISET JA LISÄTIETOA	PALVELUN SISÄLTÖ
Kuntien, kuntayhtymän, tms. vammaispalvelut kehitysvammaiselle - Palvelukokonaisuus arjen tueksi	Sosiaalityöntekijä Yliopistotutkinto Palveluohjaajat sosionomi amk	Sosiaali-, vammais-, ja kehitysvammalakeihin (soveltamisjärjestyksessä) kirjatut palvelut ja etuudet, joista laaditaan asiakas- ja tarvelähtöiset palvelusuunnitelmat sekä kehitysvammaisilla erityishuolto-ohjelmat . Myönnettäviä palveluja ovat mm. palveluasuminen, päivätoiminta sekä kuntoutus.
Työ- ja päivätoiminta - Päiväaikainen hoito- ja seuranta tarpeen mukaan	Ohjaajat päivätoiminnassa Ammatilliset ohjaajat työtoiminnassa	Työtoimintaa järjestetään kehitysvammaisille henkilöille tarkoituksena edistää yhteiskuntaan sopeutumista ja omintakeisen toimeentulon hankkimista. Päivätoimintaa järjestetään vaikeimmin vammaisille henkilöille arjen mielekkyyden, osallisuuden ja kuntoutumisen vahvistamiseksi.
Apua arkeen antava henkilö - muutosten havainnointi	Henkilökohtainen avustaja tehtävänä osallisuuden ja arjen toiminnan mahdollistaminen	Palveluasuminen voidaan järjestää yksilöllisesti kehitysvammaisen omaan kotiin sosiaalihuollon tukitoimin esim. kotihoidon, kotisairaanhoidon, omaishoidon tai henkilökohtaisen avun avulla.
Kotihoito Kotipalvelu (Sosiaalihuoltolaki) ja kotisairaanhoido (terveydenhuoltolaki) - muutosten havainnointi	Kotihoidon työntekijät Kotisairaanhoidaja Kotisairaanhoidon lääkäri	

Kehitysvammaisen henkilön terveydenhuollon palvelupolut

<p>Palvelukodit</p> <ul style="list-style-type: none"> - kuntien omat - ostopalvelut - päiväaikainen tai ympärivuorokautinen tuki 	<p>Ohjaajat Sosiaali- tai terveydenhuollon ammattitutkinto (sosionomi amk, lähihoitaja, sairaanhoitaja voi olla myös ohjaajina)</p>	<p>Palveluasuminen voidaan järjestää esim. ryhmämuotoisena tuettuna, ohjattuna tai avustettuna asumisena. Se ei poista oikeutta hakea ja saada muita kotiin annettavia palveluja kuten kotisairaanhoitoa tai henkilökohtaista apua.</p>
<p>TERVEYDENHUOLLON PALVELUOHJAUS</p> <ul style="list-style-type: none"> - matalan kynnyksen, jalkautuva terveydenhuollon asiantuntija 		<p>Jalkautuminen, tilanteen kartoitus, terveystarkastus, yhteen vetäminen ja kirjaaminen, palvelukoordinointi, seuranta</p>
<p>Perusterveydenhuolto</p> <p>Laboratoriokäynti</p> <p>Lääkärin vastaanotto</p>	<p>Yleislääketieteen lääkäri sairaanhoitajat terveydenhoitajat erityisasiantuntijat</p>	<p>Terveystarkastus somaattiset oireet ja niiden seulonta mielenterveyden ammattilaiselle ohjaaminen</p>
<p>Mielenterveyspalvelut</p> <p>Mielenterveysneuvola / Aikuispsykiatrisen poliklinikka</p> <p>Mitä muita palveluja lähipalveluissa on: esim. kotikuntoutus</p>	<p>lääkäri (psykiatri) psykologi sairaanhoitaja päihdetyöntekijä sosiaalityöntekijä</p>	<p>Miten palvelut parhaiten vastaisivat myös kehitysvammaisten henkilöiden tarpeisiin?</p>
<p>Psykiatrisen yksikkö (avojaka osastohoito) (terveyskeskuksen, mielenterveyden avopalvelujen tai muun lääkärin lähete)</p>	<p>Lääkäri, psykiatria Psykiatrisen sairaanhoitaja</p>	<p>Miten psykiatriset erikoissairaanhoidonpalvelut voisivat vastata myös kehitysvammaisten henkilöiden tarpeisiin?</p>
<p>Kehitysvammaisuuteen liittyvä asiantuntijuus ja kuntoutus</p> <p>kehitysvammapoliklinikka /neuvola</p> <p>Löytyykö liikkuvat / kotiin annettavat kuntoutuspalvelut?</p> <p>Miten konsultaation mahdollisuus on järjestetty peruspalveluihin?</p> <p>Kuntoutus- osaamis-, tukikeskus</p>	<p>Poliklinikka ja liikkuvat palvelut</p> <ul style="list-style-type: none"> - sosiaalityöntekijä - psykologi - kehitysvammalääkäri - toiminta / puhe / seksuaaliterapeutti <p>Osastohoito/jakso Kehitysvammapsykiatria</p> <ul style="list-style-type: none"> - aistivammaisille tai autistisille henkilöt - eriytyistä tukea tarvitseville tai mielenterveys 	<p>Liikkuvat paikan päälle saavat palvelut hyödyttävät tilanteissa, joissa tarvitaan henkilön toimintaympäristöstä lähtevää arviointia ja konsultointia.</p> <p>Näillä palveluilla varmistetaan kuntoutuksen jatkuvuutta sekä annetaan perheille ja yhteisöille tukea. Poliklinikkapalveluja, psykologit ja terapeutit, tuodaan näin paikan päälle. Löytyykö tällaista palvelua paikkakunnaltasi?</p>

MIELENTERVEYDEN PALVELUKETJU

Vaiheet ja palveluketjua edistävät asiat Palveluketjussa toimivat ja heidän tehtävänsä

LÄHTÖTILANNE MUUTOS TOIMINTAKYVYSSÄ

TOIMINTAKYKY: MIHIN MUUTOS LIITTYY?

Fyysinen: liikkuminen, toiminta, keho, kipu

Psyykinen: kyky hallita elämää ja ymmärtää ympäristöä

Sosiaalinen: vuorovaikutus, osallistuminen, mielekäs elämä

Kognitiivinen: oppiminen, muisti, hahmottaminen

VAIHE 1: ARJEN HAVAINNOT TALTEEN

KEHITYSVAMMAINEN HENKILÖ

Ehkäisevä näkökulma: mahdollisuus vaikuttaa oman elämään itsenäisesti tai tuetusti tuottaa mielenterveyttä

Omat terveystiedot ja kommunikointivälineet

- oma terveys- ja hoitosuunnitelma
- apuvälineitä omasta voinnista kertomiseen
- omahoito-ohjeita ja terveysriskitietoa
- tietoa omista palveluista ja kontroleista
- kommunikaatiopassi: tärkeät tiedot vuorovaikutuksesta
- lääketiedot, epikriisit
- tieto siitä, kuka toimii tukena terveydenhuollossa

OLEMASSA OLEVAN TERVEYSTIEDON KOKOAMINEN JA TIIVISTÄMINEN,

Terveystiedon keräämisen ja tiivistämisen yhteenveto terveystiedoista.

OMAISET

Ehkäisevä näkökulma: Hyvä läheisverkosto tuottaa mielenterveyttä

Havainnot suhteessa normaaliin

- Omaisilla on tietoa lääkityksestä ja terveyshistoriasta
- Epikriisit viimeisimmistä käytetyistä terveyspalveluista
- Saattajana toimiminen terveyskeskuskäynnillä

TERVEYDENHUOLLON KOMMUNIKAATIOPASSI, tai muu tapa esittää esitiedot tiivissä muodossa

TYÖ JA PÄIVÄTOIMINTA - OHJAAJAT

Mielekäs tekeminen ja arki tuottavat mielenterveyttä

Havainnot muutoksesta suhteessa normaaliin

- Ensin on selvitettävä kehitysvammaiselta henkilöltä ja/tai omaisilta lupa toimia yhteyshenkilönä terveydenhuoltoon päin sekä työnjako asumisen palvelujen kanssa.
- mahdollisuus **kartoittaa ja tiivistää terveystietoa**
- mahdollisuus päiväaikaisiin seurantamittareihin → **yhteenveto terveystiedoista**

SAATTAJANA TOIMIMINEN TERVEYSPALVELUISSA

Henkilö, joka tuntee kehitysvammaisen henkilön arjen

TERVEYDENHUOLLON PALVELUOHJAUS

Terveysasioihin tukea matalalla kynnyksellä henkilöltä, joka tuntee asiakkaan

LÄHITYÖNTEKIJÄ ASUMISEN PALVELUSSA - OHJAAJA

Yksilöllisen tarpeen huomioiminen asumisessa tuottaa mielenterveyttä

Havainnot muutoksista verrattuna normaaliin

- Terveystiedon kartoittaminen ja tiivistäminen
- Mahdollisuus seurantatiedon kokoamiseen systemaattisesti: fyysiset, psyykkiset, kognitiiviset, sosiaaliset mittarit
- Lääkitys: tieto poikkeamista, muutoksista → **yhteenveto terveystiedoista**

Kehitysvammaisen

VAIHE 2: TERVEYDENHUOLLON PALVELUOHJAUS

OHJAUS JA NEUVONTA

TERVEYSTIEDON ARVIOINTI JA PÄIVITTÄMINEN POTILASTIETOJÄRJESTELMÄÄN

TERVEYDENHUOLLON AMMATTILAISEN JALKAUTUVA KÄYNTI (Huom! VAIHE 5)

KOTIHOITO-OHJEIDEN OHJEISTUS, SEURANTATIEDON KERÄÄMISEEN OHJAAMINEN, TARVITTAVAT LABORATORIOKOKKEET

VAIHE 3: TARVE TERVEYDEN TARKASTELULLE (esim. terveyskeskus tai kotisairaanhoito)

NIMETTY YHTEISTYÖLÄÄKÄRI tuttu potilasryhmä

POTILASTIETO- JÄRJESTELMÄSTÄ LÖYTYVÄN TERVEYS- JA HOITOTIEDON KÄYTTÄMINEN MUUN TUTKIMUKSEN RINNALLA

TERVEYS- JA HOITOSUUNNI- TELMA: hoitolinjaukset, kotihoito-ohjeet, työnjako ja vastuut muiden palvelutahojen kanssa

TERVEYDENHUOLLON PALVELUOHJAAJA

Ohjaus ja neuvonta

- Hoidon tarpeen arviointi soittajan havaintojen sekä valmiiksi kerätyn terveystiedon mukaan
- Ajantasaisen tiedon päivittäminen: mm. lääkitys sekä muutokset siinä
- Kotiseurannan ohjaaminen
- Eteneminen: suoraan mielenterveyspalveluihin vai somaattisten asioiden seulonta ensin, erityisosaamisen tarve, **psykiatrisen sairaanhoitajan pyytäminen kotikäynnille** mukaan **VAIHE 4**

Terveydenhuollon palveluohjaajan kotikäynti

- Terveydenhuollon palveluohjaajan kotikäynti: kehitysvammaisen henkilön tapaaminen, läheisten haastattelut ja terveystietojen tekeminen
- Terveystietojen järjestykseen laittaminen ja jatkosuunnitelmasta päättäminen → **yhteenveto terveystiedoista kirjaaminen potilastietojärjestelmään terveys- ja hoitosuunnitelman pohjaksi**

Palvelujen koordinointi

- Tarpeenmukaiseen hoitoon tai tutkimukseen lähteminen: myös mielenterveyspalveluihin suora kontaktimahdollisuus
- Läheisten ohjaaminen saattajina

Kotiseurannan ja -hoidon onnistumisen varmistaminen

Lääkäri

Tehtävä mielenterveyden palvelupolulla: varmistaa, että toimintakyvyn muutosten taustalla ei ole somaattista vaivaa

- Mielenkiinnon suuntaaminen asiakkaaseen
- Saattajan tilannekuvauksen huomioiminen ja tarkentavat kysymykset
- terveystiedon tiivistelmien ja seurantatiedon katsominen
- Perusteellinen terveystarkastus
- Kivun tutkiminen
- Uuden ajan varaaminen, mikäli aika ei riitä kokonaiskuvan saamiseen kerralla (esim. päivystysaika)
  - o **Terveys- ja hoitosuunnitelma**
  - o Kuntoutussuunnitelma (tarvitaan mm. Kelan terapioiden hakemiseen)
- **Konsultaatiot mielenterveys- ja kehitysvamma-asiiantuntijoihin**
- **Myös neurologisen taustan poissulkeminen**

Mielenterveyden
ongelmiako?

Kehitysvammaiset henkilöt ovat oikeutettuja käyttämään **ensisijaisesti** mielenterveyden lähipalveluja, jossa heidän tarpeensa tulee arvioitua ja sekä mahdollisuudet lähipalvelujen hyödyntämiseen tutkittua.

**VAIHE 4: KONSULTAATIO
TAI KOTIKÄYNTI
PSYKIATRINEN
SAIRAAHOITAJA,
PSYKOLOGI, PSYKIATRI**

Konsultaatiomahdollisuus edellyttää sitä, että on tiedossa mielenterveyspalveluista yhteyshenkilöt, joilla on tietoa kehitysvammaisuudesta. Konsultaatiota voi pyytää matalalla kynnyksellä. Terveystuollon palveluohjaaja voi pyytää **kotikäynnille** mukaan psykiatrisen sairaanhoitajan **VAIHE2**.

**VAIHE 5: SOPIMINEN
JA/TAI
VERKOSTOTAPAAMINEN
SOPIVASTA
PALVELUKETJUSTA,
TYÖNJAOSTA SEKÄ
SEURANNAN
TOTEUTTAMISESTA**

Sopiminen voidaan tehdä suoraan terveydenhuollon palveluohjaajan ja mielenterveyden ammattilaisen kotikäynnillä, tai mielenterveyspalvelujen asiakasprosessin mukaisesti **VAIHE 2 TAI VAIHE 6**:

- sovitaan millaisella lähimielenterveyspalvelulla lähdetään vastaamaan kehitysvammaisen henkilön tilanteeseen.
- sopimisessa olisi hyvä olla mukana kehitysvammaisen henkilön lisäksi niitä henkilöitä, jotka huolehtivat arjen sujumisesta ja toimivat tukena. Olisi hyvä, että mielenterveystyöryhmällä olisi hyvä tietoa asiakkaan kyvyistä ja taidoista sekä tuesta..

Mistä palvelusta
kehitysvammaisen
henkilö hyötyy?

Verkostotapaaminen voi olla paikallaan, jos kehitysvammaisen henkilön palveluissa on monia toimijoita ja yhteistä näkemystä halutaan koota jatkosta.

Tavoitteena on sopia asiakasta hyödyttävästä mielenterveyspalvelusta ja työnjaosta. Verkostotapaamiseen kutsutaan henkilöt, jotka mahdollistavat

- kokonaiskuvan hahmottamisen
- tiedon siirtymisen suoraan kodin ja mielenterveystyöntekijöiden välillä
- mukana myös **vammaispalvelujen edustaja palveluja suunniteltaessa, erityisesti erityishuollon palveluja pohdittaessa.**
- **Asiakas sekä häntä tukevan henkilön läsnäolo mahdollisuuksien mukaan, muussa tapauksessa näkemys esim. terveystuokituksen yhteydessä**

VAIHE 6

VAI

VAIHE 7

VAIHE 9

Verkostotapaaminen on joustava monialainen ja asiakkaan tarpeen mukainen ryhmä. Koolle kutsujana voi olla esim. terveydenhuollon palveluohjaaja.

kehitysvammaisen he

VAIHE 6 TUTKIMUSJAKSO KOTIKÄYNTeinÄ

LÄHIPALVELUJEN MAHDOLLISUUDET

TYÖNOHJAUS LÄHITYÖNTEKIJÖILLE

LÄÄKEHOITO-SEURANTA

TOIMINNALLISET TERAPIAMUODOT

MUUTOKSET TOIMINTAYMPÄRISTÖÖN:
hallinnan, ymmärryksen ja
mielekkyyden lisääminen)

HOITOSUHDE (KESKUSTELUHOITO)
mahdollisuudet tuetusti

MUUT MAHDOLLISUUDET?

Tutkimusjakson sisältö kehitysvammaiselle:

- Kehitysvammaisille soveltuvien testien käyttö
- Muualla tehdyt toimintakyvyn arvioinnit (esim. TOIMIn psyykinen toimintakyky)
- Asiakkaan kokemus ympäristön tai arjen hallittavuudesta, ymmärrettävyydestä, mielekkyydestä:
  - o Lähityöntekijöiden kuvaukset arjesta ja sen sujumisesta
  - o Perhesuhteiden ja verkostojen arviointi
- **Psykiatrin tapaaminen ja arvio**
- **Konsultaatiomahdollisuus:** Vaalijalan Pohjois-Savon kehitysvammapoliklinikka (lääkäri, psykologi, psykiatri)
- **Terveys- ja hoitosuunnitelma: sovitun** hoitoketjun toteutus jatkossa (palvelut / terapiat / lääkitys, seuranta)
- **Verkostotapaaminen osana tutkimusjaksoa**

VAIHE 7: TARVE KEHITYSVAMMA- OSAAJALLE JA -PSYKIATRIALLE

Kehitysvammapoliklinikka / -neuvola

Liikkuvat kehitysvammapalvelut

/muut alueelliset palvelut

Kuntoutusjaksot / osastoahoito

- **Kriisipalvelut**
- **Harvinaisten ja etenevien oireyhtymien hoito ja seuranta**
- **neurologiset erityistarpeet:** epilepsia, liikehäiriöt, dementia
- **psykiatriset erityistarpeet:** kehitysvammaisuudesta johtuvat käyttäytymisen piirteet versus psykiatriset sairaudet

NÄISTÄ KAIKISTA Konsultoiva tuki yleispalveluille

VAIHE 8: OSASTOJAKSOLTA KOTIUTUMINEN

VERKOSTOTAPAAMINEN

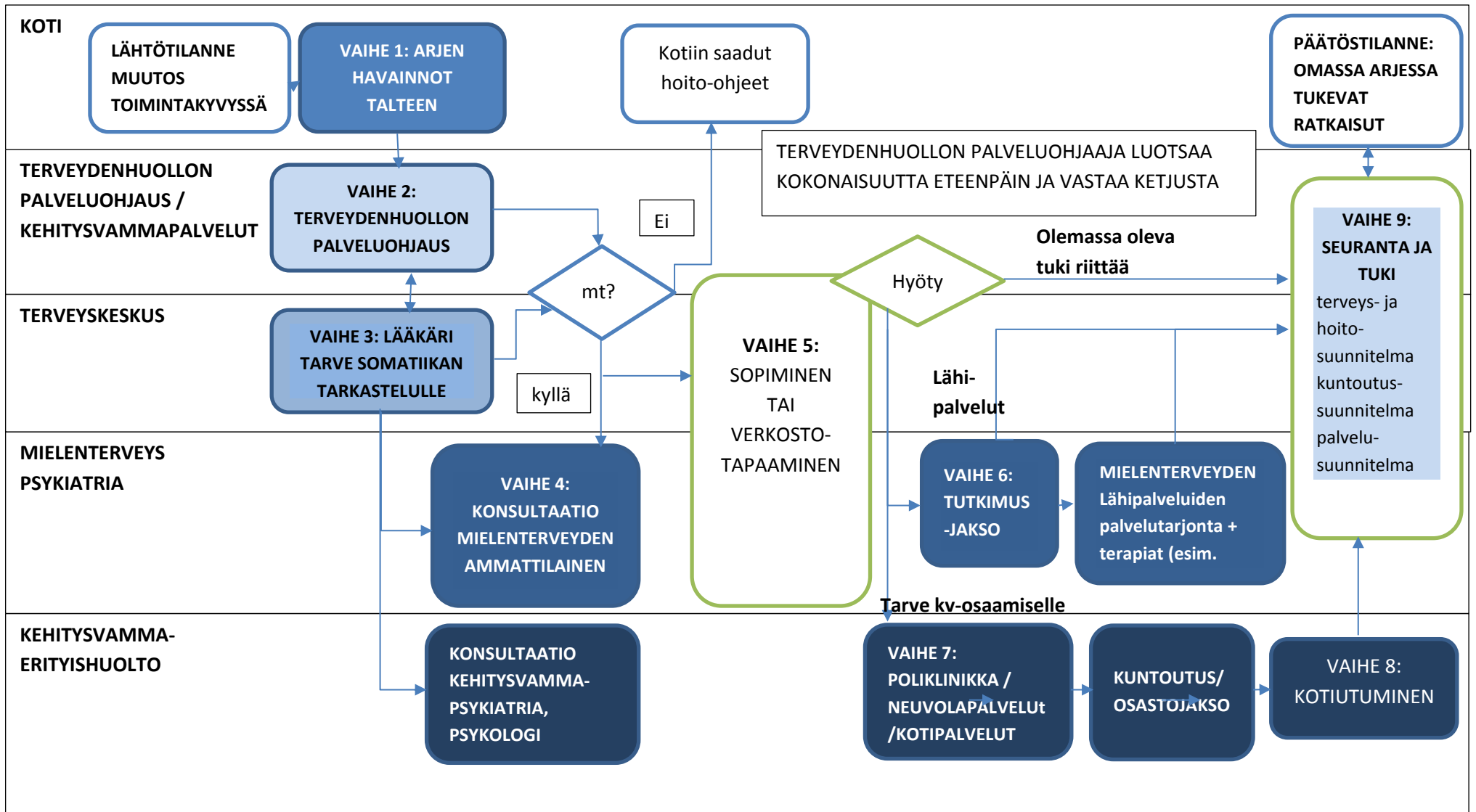
- arkeen paluun tuki ja työnjako

VAIHE 9: SEURANTA JA TUKI

**PÄÄTÖSTILANNE: OMASSA KODISSA
ASUMISTA TUKEVAT RATKAISUT**

PALVELUKETJUN KUVANNUT TEPA-PROJEKTI

Päiväys: 1.11.2016

Kehitysvammaisen henkilön terveydenhuollon palvelupolut

